

Матвійчук О. В., к.е.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ВОДОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРАКТИКИ КРАЇН ЄВРОПИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВІДПОВІДНОГО ПРОФІЛЮ

Сучасна перебудова економіки України висуває нагальні завдання підвищення рівня ефективного використання природних ресурсів. Водночас, обраний Україною шлях до євроінтеграції передбачає перехід на світові стандарти оцінювання потенціалу природних, зокрема, водних ресурсів. З огляду на зазначене постає необхідність вироблення сучасних рішень щодо еколого-економічного оцінювання використання водних ресурсів. Передусім, принципового перегляду вимагає державна політика в сфері ефективності використання та охорони водних ресурсів.

Актуальність означених завдань в процесі державного регулювання ефективності використання водних ресурсів підтверджено та закріплено у законодавчій базі, низці державних програм та проєктів, як-от: Постанова Верховної Ради України «Концепція розвитку водного господарства України» від 14.01.2000 р.; Закон України «Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства» від 17.01.2002 р.; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення «Концепції Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства на період до 2020 року» від 3 вересня 2009 р. тощо.

Втім, слід визнати, що в нашій країні досі не визначено єдиного підходу до методики оцінювання природного базису суспільства (об'єктів природокористування – зокрема, водних ресурсів) як елементів природного середовища (екологія) і природного ресурсу (економіка) в їхньому взаємозв'язку з огляду на багатофункціональність природних ресурсів. Попри вказане наявність різновекторних відомчих рішень є вагомим чинником гальмування процесу раціонального використання, відтворення та збереження природних (водних) ресурсів.

Як бачимо, необхідність впровадження нової економічної моделі та нових принципів державного регулювання ефективності природокористування зумовлена об'єктивною логікою розвитку ринкових відносин. Варто додати, що потреба означеного оновлення назріла вже давно. Упродовж останніх років вітчизняні та закордонні експерти характеризують екологічну ситуацію в Україні як кризову та вбачають причини такого становища у нехтуванні упродовж тривалого часу і державою, і суб'єктами господарювання об'єктивних законів відтворення природного ресурсного комплексу [1; 2].

На сьогодні сформованість кризової екологічної ситуації в Україні пояснюють структурними деформаціями національного господарства, за яких перевагу надавали розвитку сировинно-видобувних, найбільш небезпечних, галузей промисловості. Названі чинники, а також недостатність протягом останніх десятиріч необхідних обсягів інвестицій для оновлення технологій та реалізації природоохоронних заходів зумовили незадовільний стан довкілля, зокрема водних об'єктів України [3]. З іншого боку, на думку експертів, подальший розвиток національного господарства позначений потребою збільшення обсягів використання води на фоні вичерпаності водних ресурсів на більшій частині території нашої країни. Відтак, для промислових виробництв, які використовують водні ресурси, набувають актуальності питання розвитку за рахунок більш ефективного та економного витрачання води, впровадження безводних технологій, розвитку поворотного і повторного водопостачання [4, с. 69].

Експерти наголошують, що для реального вирішення екологічних (антропогенних) проблем водокористування і водопостачання в Україні необхідним є створення дієвого нормативно-правового механізму водокористування та удосконалення наявної системи управління охороною й використання водних ресурсів. Водне законодавство України може бути покращене за умови запозичення європейського досвіду із розроблення правової і технічної документації, а також прийнятих у Водній рамковій Директиві 2000/60/ЄС підходів і методів з реабілітації водних об'єктів і поліпшення безпечної якості води.

Між тим, серед нереалізованих настанов європейської системи водного законодавства та водогосподарської діяльності можемо відзначити важливий еколого-економічний принцип, передбачений Водною Рамковою Директивою 2000/60/ЄС, щодо раціонального використання водних ресурсів, скорочення поширення, виділення та втрат від небезпечних речовин, а також на зменшення забруднення підземних вод і впливу повеней та посух. До вищезгаданих невиконаних настанов належить передусім принцип «платить той, хто забруднює» (Стаття 9 Водної рамкової Директиви 2000/60/ЄС), реалізація якого передбачає: 1) ретельну інвентаризацію усіх потенційних джерел забруднення та негативного впливу на водні ресурси (і на загальнонаціональному, і на локальному рівні); 2) наявність науково обґрунтованої системи оцінювання ризиків водокористування (і для окремих суб'єктів водогосподарської діяльності, і на рівні регіональних або басейнових ВГК).

Такий підхід дає можливість вираховувати не лише відшкодування витрат за послуги водопостачання, але й належні витрати на охорону навколишнього середовища та збереження ресурсів. Необхідно також передбачити ефективні фінансові санкції, пов'язані із заподіянням шкоди або негативним впливом на водне середовище, що для України постає як

надзвичайно актуальне завдання. Як наголошує професор І. Сиякевич, сучасна ринкова економічна система, що базується на неокласичній економічній теорії і в якій не враховано обмеженість ресурсів довкілля, асиміляційну спроможність земної біосфери та глобальні екологічні загрози, не здатна вирішувати проблему оптимального розвитку світової економіки в умовах багатоаспектних екологічних обмежень [2]. Усе означене вище виступає потужною мотивацією щодо вивчення теоретичних та практичних питань раціонального використання водних ресурсів в Європі та Україні, зокрема проблеми адекватного та комплексного еколого-економічного оцінювання водних ресурсів як об'єкту природокористування.

Проведені нами дослідження дозволяють стверджувати, що процес оцінювання, зазвичай, використовує міждисциплінарні підходи, у ході використання яких оперують аналітичними методами спеціального характеру відповідно до визнаних стандартів у галузі використання води. Водночас нами встановлено, що у вітчизняна практика відзначається розмежуванням оцінювання водних ресурсів на економічне та екологічне, що, на наше переконання, певною мірою знижує адекватність отриманої оцінки. Натомість, для більш ґрунтовного та точного відображення екологічних та соціальних цінностей водних ресурсів слід скорегувати і доповнити вітчизняні методи їхнього оцінювання шляхом використання принципів комплексного оцінювання водних ресурсів, властивих світовій практиці: принципу економічної ефективності та аналізу витрат і вигод (cost-benefit analysis), принципу комплексного аналізу, принципу розширеної просторової та часової перспективи, принципу підтримання функціональної різноманітності, принцип довгострокового планування та запобіжних заходів, принципу залучення громадськості до питань визначення пріоритетів водокористування.

Вивчення теорії та практики застосування вказаних принципів у водогосподарській та водоохоронній діяльності в успішних країнах Європи, на наше переконання, має стати одним з елементів спеціальної підготовки фахівців відповідного профілю у національній вищій школі.

1. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні // [ред. В. Г. Дідика]. – К., 2007. – 579 с.
2. Сиякевич І. Основні постулати екологічної економіки як теоретична основа екологічної політики / І. Сиякевич // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 49–54.
3. Френсіс М. Що криється за нестачею води: недосконалість влади, бідність та глобальна криза водних ресурсів / О'Доннелл, Френсіс М. // Вода і водоочисні технології – 2007. – № 3. – С. 6-9.
4. Яцик А.В. Водогосподарська екологія / А.В. Яцик. – К., 2004. – Т 3, кн. 5. – 496 с.